

rove administracije. Zbog Mađarske SAD nisu bile spremne zaratiti sa Sovjetima. Isto tako slučaj kardinala Stepinca i nepoštovanje ljudskih prava u Jugoslaviji bilo je drugorazredno pitanje u odnosu na koristi od titoističkog režima.

Iza Hruščovljeve posjete Beogradu odnosi s Moskvom su poput yo-yoa. Uspone i padove s Istokom slijedile su slične oscilacije na relaciji Washington-Beograd. Kako je Tito odbijao pokloniti se ijednoj strani, a bio je opsjednut velikom ulogom na globalnoj političkoj sceni, pronašao ju je u aktivnoj neutralnosti. O pripremama za konferenciju nesvrstanih i "trećem putu" u knjizi Lorraine M. Lees se gotovo uopće ne govori. Nesvrstanost je ipak bila logički vrhunac ove etape u razvoju male zemlje, ambicioznog lidera, čiji je geostrateški položaj u hladnoratovskom razdoblju dobio na važnosti.

Unatoč brojnim manjkavostima, Lorraine M. Lees ipak je uspjela naglasiti neke konstante u kreiranju vanjske politike Sjedinjenih Američkih Država prema Titovoj Federaciji. Nakon poplave brzo proizvedenih radova koji su govorili o raspadu i ratu u bivšoj Jugoslaviji, knjige ovakvog, mimoskopskijeg, usmjerenja su dobro došle.

Tvrtko Jakovina

S. P. HUNTINGTON: Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka

Zagreb, 1997

Knjiga autora Samuela P. Huntingtona "Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka" zasigurno bi mogla ponijeti epitet knjige godine, s obzirom na lavinu reakcija koju je pokrenula za sobom kako kod nas, tako i u svijetu. Kao što je to točno primijetio A. Milardović, u predgovoru hrvatskome izdanju, u javnosti je došlo do "pravog sukoba glede sukoba civilizacija". Dok je s jedne strane knjiga proglašena "potpunom stupidarijom" (A. Finkelkraut), "spekulativnom panoramom konflikata" (W. von Bredow), te djelom koje je prihvatljivo samo islamofobičnim intelektualcima koji rat u Bosni tumače kao sukob civilizacija (R. Mahmutćehajić), s druge strane ona je dobila epitet "jedne od najvažnijih knjiga koje su se pojavile od okončanja hladnog rata" (H. Kissinger).

Ono što knjizi daje na težini, naravno, osim stavova koji se u njoj iznose, zasigurno je i ugled samog autora. Naime, Samuel P. Huntington, kojeg H. Kissinger smatra "najminentnijim politologom Zapada", profesor je politologije na Sveučilištu Harvard i direktor J. M. Olin Instituta za strategijska istraživanja, i kao takav osoba čiji se stavovi i viđenja gledaju pod dvostrukim povećalom i prihvaćaju kao odraz stajališta dijela američke politike.

Knjiga "Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka" predstavlja, kako to i sam autor navodi u predgovoru, "pokušaj davanja potpunijeg, dubljeg i bolje dokumentiranog odgovora" na pitanje koje je postavio u članku "Sukob civilizacija?" objavljenom 1993. g. u časopisu "Foreign Affairs".

Knjiga koju je autor zamislio kao "interpretaciju razvoja globalnih politika nakon hladnog rata" (30) u svojih pet dijelova razrađuje tezu, a ona glasi "da kultura i kulturni identiteti, koji su u svom najuopćenijem obliku civilizacijski identiteti, uobličuju uzorke kohezije, raspada i sukoba u svijetu poslije hladnog rata." (36)

"Prvi put u povijesti, svjetska je politika i višepolarna i višecivilizacijska; modernizacija se razlikuje od pozapadnjačenja i ne dovodi ni do univerzalne civilizacije u bilo kojem značajnijem smislu niti do pozapadnjačenja nezapadnjačkih društava." (36)

S otkrićem Amerike 1492. i kolonijalnim osvajanjima europskih velesila koja su potom uslijedila i koja su svojoj vlasti podvrgnula ogromna područja prekomorskih zemalja, možemo govoriti o postepenom razvoju svjetske politike. Otada pa sve do pred kraj 20. st., svjetska je politika bila pod kontrolom zemalja zapadne civilizacije. Bilo da se radilo o Španjolskoj ili Portugalu, Francuskoj ili

Pruskoj (Njemačkoj), Velikoj Britaniji ili SAD. Tek je kraj hladnog rata donio jasne naznake o postepenom uzdizanju sila iz drugih civilizacijskih krugova.

Borba totalitarnih režima i demokracije u 20 st., koja je zasjenila sve nacionalne i civilizacijske razlike, završila se krajem stoljeća pobjedom ove potonje. Uživajući u lovorikama pobjede dio se zapadnih intelektualaca predao iluzijama da je poraz suparničke strane ujedno označio i definitivnu pobjedu njihovih stavova, te da je s krajem hladnog rata ujedno došlo i do kraja povijesti, te do "krajnje točke ideološke evolucije ljudskog roda i univerzalizacije zapadne liberalne demokracije kao konačnog oblika ljudske vlasti."

Događaji koji su uslijedili opovrgnuli su ovakva i slična razmišljanja. Umjesto da "pobjednička" ideologija popuni mjesto poražene, kako su oni očekivali, na tron je zasjeo "kulturni identitet", a ljudi se umjesto sa zapadnom liberalnom demokracijom "poistovjećuju s kulturnim skupinama: plemenima, etnosom, vjerskim zajednicama, državama, i na najširoj razini, civilizacijama." (44) To potvrđuju i događaji koji su se zbili u zadnjih deset godina na području od Baltika do Sredozemlja, od Labe do Ohotskog mora.

S druge strane, o univerzalizaciji zapadne liberalne demokracije ne može biti govora, tim više što je "zamisao o univerzalnoj civilizaciji prepoznatljiv proizvod zapadne civilizacije." (88)

Nadmoćni i osvajački Zapad Novoga vijeka vidio je svoju snagu i modernost u odnosu na pokorene narode kao posljedicu nadmoći vlastitog sustava vrijednosti. Shodno tome, on je mogućnost za razvoj i modernizaciju drugih društava vidio jedino u njihovom pozapadnjačenju, čime bi se u stvari zapadna civilizacija pretvorila u univerzalnu civilizaciju. Pritom su Zapadnjaci u svojoj samouvjerenosti i oholosti zaboravljali da presađivanje sistema društvenih vrijednosti, kao i presađivanje biljke, ovisi i o "klimatskim uvjetima" koji su prisutni u tom području a ne samo o samoj "biljci". Ono što se na Zapadu postupno razvilo u liberalnu demokraciju i tržišnu ekonomiju bilo je omogućeno upravo zahvaljujući onim temeljima, onim "klimatskim uvjetima", koji Zapad i čine specifičnim u odnosu na druge civilizacije. Kao što autor navodi, Zapad se od ostalih razlikovao po svom klasičnom nasljeđu, razdvajanju duhovnih i svjetovnih vlasti, pravnoj državi, društvom pluralizmu, predstavničkim tijelima, individualizmu itd. Prisliljavanje drugih kultura stvorenih na drugim temeljima da prihvate zapadni sistem bio je bez uspjeha, te se, štoviše, na kraju pokazao i kontraproduktivan.

Odgovori nezapadnih civilizacija na Zapad i modernizaciju bili su različiti. Neki su odbijali i Zapad i modernizaciju, neki su prihvatili i jedno i drugo, dok su treći prihvatili Zapad, pri čemu je izostala modernizacija. Četvrti su, pak, prihvatili modernizaciju, ali "s čuvanjem središnjih vrijednosti, običaja i autohtone kulture nekoga društva." (98) Odgovor koji se za one koji su ga prihvatili pokazao najefikasnijim. Oni koji su se na ovaj način suprotstavili Zapadu preživjeli su. Japan je za to zoran prizor.

Autoru se mora priznati da je ovu postavku, vrlo dobro obrazložio, otkrivajući pri tom smisao za realpolitiku. Prava je šteta što na tu realpolitiku često u ovoj knjizi zaboravlja nastojeći pod svaku cijenu sastaviti nove vojno-ekonomske blokove.

"Ravnoteža između sila mijenja se; relativni utjecaj Zapada smanjuje se; azijske civilizacije šire svoju gospodarsku, vojnu i političku moć; islam se demografski eksplozivno širi, što dovodi do destabilizirajućih posljedica za muslimanske zemlje i njihove susjede, a nezapadnjačke civilizacije općenito počtnju iznova cijeniti vrijednosti svojih kultura" (36,37)

Opisujući današnje stanje Zapada, Huntington donosi dvije slike. Jedna je ona trijumfalističkog Zapada, koji predstavlja jedinu "civilizaciju koja ima znatnih interesa u svim drugim civilizacijama i regijama, a ima i sposobnost utjecaja na politiku, gospodarstvo i sigurnost svig drugih civilizacija i regija." (107) Taj Zapad nadzire sve čvrste valute, posjeduje i vodi međunarodni bankarski sustav, vlada međunarodnim tržištem kapitala, sposoban je za velike vojne intervencije, drži u rukama vrhunsku tehničku naobrazbu itd. Druga slika Zapada je "slika civilizacije na zalazu, čiji udio u svjetskoj politici, gospodarskoj i vojnoj moći opada u omjeru s drugim civilizacijama." (108)

Iako je Zapad za sada "potpuno dominantan i ostat će na prvom mjestu po moći i utjecaju još i početkom XXI st.", njegova će moć nastaviti postepeno opadati. Po autoru to opadanje moći Zapada ne teče ravnomjerno, ali je neumitno, i smanjuje sposobnost Zapada da nametne ili prikaže svoja stajališta kao univerzalna i/ili prihvatljiva.

Kako bi opravdao gore iznesene stavove Huntington iznosi nekoliko statističkih tablica koje bi to opadanje zapadne moći trebale potvrditi i brojkama. Smanjivanje teritorija pod političkom vlašću zapadne civilizacije, opadanje njenog udjela u svjetskom pučanstvu i proizvodnji, sve bi to trebalo ukazati na opadanje moći Zapada, s jedne, te uzdizanje drugih civilizacija, osobite kineske i islamske, s druge strane.

Usto i trendovi u evoluciji svjetskih vojnih sposobnosti ukazuju na neka nova kretanja. "Vojne snage Sovjetskog Saveza prestale su postojati" a ruske vojne snage "su redefinirale svoje zadaće i doktrinu i preustrojile su se za svoje nove uloge u zaštiti Rusa i nošenju s regionalnim sukobima u bliskom susjedstvu." (116-117) Dok je "smanjenje ruske vojne sposobnosti potaknulo i sporiji, ali ipak znatan pad vojnih izdataka, snage i sposobnosti Zapada" (117), trendovi u Istočnoj Aziji idu u suprotnom pravcu. Ove trendove prati i širenje vojnih kapaciteta oružja za masovna uništenja.

Ovdje bi sada trebali zastati i osvrnuti se na izložene stavove. Mora se priznati da je autorova primjedba u osnovi točna. Moć Zapada u svjetskim okvirima u odnosu na prijašnja stoljeća i godine uistinu opada. Međutim, to je posljedica činjenice da se moć Zapada nije temeljila samo na vlastitim ekonomskim kapacitetima, već i na ekonomskom iskorištavanju kolonijalnih posjeda ili politički ovisnih zemalja. Kad je Zapad ta područja izgubio, i kad su se ona počela modernizirati, bilo je jasno da će se politički i ekonomski odnosi morati početi mijenjati na štetu Zapada. Međutim, taj pad, koliko god bio velik, i dalje ostavlja Zapad neprikosnovenom ekonomskom silom svijeta, i za vjerovati je da će to i ostati, budući da ni istočnoazijski uspon neće uvijek ići uzlaznom točkom. Što se pak naružanja tiče, trenutni nas trendovi ne bi smjeli navesti na krive zaključke. Iako se vojni troškovi u istočnoj Aziji, za razliku od Zapada, povećavaju, oni su 1993 iznosili 134 mlrd.\$, naspram 485 mlrd\$ koje je potrošio NATO. (117)

Ono što će uistinu predstavljati prijetnju globalnoj sigurnosti jest širenje kapaciteta oružja za masovno uništenje, s naglaskom na onom nuklearnom. Oružje koje slabe, bez previsokih ulaganja, čini moćnima. Za, Huntingtona to je širenje "ključna pojava polaganog, ali neminovnog širenja moći u multicivilizacijskom svijetu." (238)

Kao glavne suparnike Zapada Huntington u budućnosti vidi Aziju i islam. Ne samo zbog njihova uspona, nego i zbog njihove samouvjerenosti i isticanja vlastite superiornosti, što bi ih u dogledno vrijeme moglo uvući u sukobe sa Zapadom. Dok azijska samouvjerenost "potječe od gospodarskog rasta", ona muslimanska u znatnoj mjeri leži na "društvenoj mobilizaciji i demografskom rastu." (133)

Gospodarski razvoj Istočne Azije počeo je 1950-ih usponom Japana, kojeg su potom slijedila "4 tigra" (Hong Kong, Tajvan Južna Koreja, Singapur), te na kraju Kina. Ovaj "azijski gospodarski uspjeh u dramatičnoj je suprotnosti s umjerenim rastom europske i američke ekonomije i stagnacijom koja je prožela velik dio ostatka svijeta." (134) Gospodarski razvoj je kod istočnoazijaca stvorio samopouzdanje i doveo ih je do vlastite afirmacije, te do uvjerenja: da će istočna Azija održati svoj brzi ekonomski razvoj, i da će biti u usporedbi sa Zapadom sve moćnija u svjetskim zbivanjima; da je taj gospodarski uspjeh velikim dijelom posljedica azijske kulture koja je nadmoćna zapadnoj; da postoje i znatne zajedničke osobine azijskih društava, od kojih je središnja "vrijednosni sustav konfucijanstva"; da su azijski razvoj i azijske vrijednosti model koji bi ostala nezapadnjačka društva trebali imitirati u svom nastojanju da dostignu Zapad. (139-141)

"Jaka društva su univerzalistička, slaba društva su partikularistička." Za usporedbu možemo se sjetiti Europe IX st. i Europe XIX st. U skladu s tim normalno je da je "rastuće samopouzdanje Istočne Azije dalo poticaj novom azijskom univerzalizmu koji je usporediv s onim koji je bio karakterističan za Zapad." (141) Muslimani se, pak, "okreću islamu kao izvoru identiteta, značenja, stabilnosti, legitimiteta, razvoja, moći i nade sažete u paroli "Islam je rješenje"" (142)

Islamski preporod je, kako autor navodi, bio potaknut i hranjen naftnim boomom 1970-ih, te rastom pučanstva kao trajnom pokretačkom silom. On pristaje uz modernizaciju ali ne i uz pozapadnjačenje, i predstavlja novo buđenje islama. Još od 1566, kad je umro sultan Sulejman II, i kad je počelo postupno propadanje zadnje islamske velesile, islamski je svijet bio više-manje objektom zapadnih moćnika. S preporodom odnosi se postavljaju na drugačije temelje.

Islamizacija, koja se najprije javila na području kulture, a zatim i na gospodarskom i političkom području, najveću je podršku dobila ne iz redova ruralnog ili starijeg stanovništva, već iz redova stu-

denata i intelektualaca, dok “gradski srednji stalež čini glavninu aktivnog članstva.”(146) “Islamiizam je bio djelatni nadomjestak za demokratsku oporbu autoritarnostima u kršćanskim zemljama” a i brojne džamije i raznorazne “humanitarne” organizacije i ustanove su islamistima bili sigurni zaklon. Odnijevši pobjedu, islamizacija je prisilila “vlade u muslimanskim zemljama da pokrenu islamizaciju zakona”(149), a ubrzo je počela znatno utjecati i na odluke iz domene vanjske politike.

Okretanje Azijaca i muslimana svojim korijenim Huntington objašnjava opadanjem moći Zapada, s kojom opada i “sposobnost Zapada da drugim civilizacijama nametne zapadnjačke zamisli o ljudskim pravima, liberalizmu i demokraciji”, a s njima ujedno opada i “privlačnost tih vrijednosti za druge civilizacije.”(121) Slabljenje Zapada ujedno stimulira i “globalne procese povratka autohtonosti i preporoda nezapadnjačkih kultura.”(119) Autor ovdje dobro zaključuje da je “za univerzalnu civilizaciju potrebna univerzalna moć”(119) jer što čini neku stvar, osobu, vjeru, ideologiju ili civilizaciju privlačnom ako ne upravo njen uspjeh. Završetkom hladnog rata, kad su narodi trebali iznova odrediti svoj identitet u novonastaloj situaciji, oni su se okrenuli vjeri koja je bila “oduzela mjesto ideologiji”(130) Upravo to “buđenje nezapadnjačkih vjera najsnažnije je izražavanje protuzapadnjaštva u nezapadnim društvima.”(131) No, to odbijanje Zapada nije i odbijanje modernizacije. Upravo to ukazuje na bit problema. Kina ne želi biti Zapad. Islam ne želi biti Zapad. Ta zašto bi i bili? Društva koja su se razvijala tisućama godina imaju pravo sama sebi odrediti svoje oblike institucija i normi. No, ono što je kod Huntingtona zanimljivo, i što se provlači kroz cijelu knjigu, to je sugestija o neminovnom “sukobu” Zapada sa nezapadima. Zapad koji je suočen s opadanjem svoje apsolutne moći trebao bi se ujediniti, razgraničiti svoje područje djelovanja i tako se ojačan suprotstaviti svojim protivnicima koji ugrožavaju njegovu prevlast. Nova blokovska podjela je pred nama.

“Pojavljuje se svjetski poredak koji se temelji na civilizacijama; društva koja imaju zajedničkih kulturnih sklonosti počinju surađivati među sobom; napori da se društva prenesu iz jedne civilizacije u drugu ne postižu uspjeha, a države se okupljaju oko vodećih ili stožernih zemalja svojih civilizacija.”(137)

“U svijetu poslije hladnog rata najvažnije razlike među narodima nisu ni ideološke, političke ni gospodarsvene; najvažnije su kulturne.”(44) To pojačano isticanje kulturnih identiteta došlo je, po Huntingtonu, kao posljedica raspada komunizma, i “društveno- gospodarske modernizacije na osobnoj razini, gdje preseljavanje i otuđenje stvaraju potrebu za potpunijim identitetima, i na društvenoj razini, gdje povećane mogućnosti i snaga nezapadnih društava potiču oživljavanje izvornih identiteta i kultura”(163) Naravno, ne zaboravlja se niti uloga religije, čija je revitalizacija u velikom dijelu svijeta, po autoru, znatno doprinijela i dodatno pojačala te kulturne razlike. U skladu s tim Huntington vidi stožerne države pojedinih civilizacija kao “središnji element novog međunarodnog poretka temeljenog na civilizacijama”(19) tj. na devet suvremenih civilizacija: kineskoj, islamskoj, hinduskoj, zapadnoj, pravoslavnoj, japanskoj, latinoameričkoj, afričkoj, budističkoj. No, moramo se upitati gdje su te države koje se okupljaju oko svojih civilizacijskih “stožernih država”? Koje se to države okupljaju npr. oko SAD kao svoje stožerne civilizacijske države? Da, okupljaju se Kanada i Meksiko, ali mislim da je njima pritom daleko važniji gospodarski negoli civilizacijski moment. Ili možda, tko se okuplja oko pravoslavne Rusije? Srbija, Grčka? Možda da. Ali što je s isto tako pravoslavnim zemljama Rumunjskom i Bugarskom, koje i ne iskazuju preveliku želju za stiskom Rusije. Teza, u najmanju ruku, previše shematizirana, s nakanom da bez osvrta na pojedinih (koje, na kraju krajeva, i čine cjelinu) ocrtu sliku budućih blokovskih podjela, ovaj puta ne pod ideološkom, već pod civilizacijskom maskom.

Kao predstavniku realističke škole politike autoru su “nacionalne države i dalje glavni igrači u svjetskim zbivanjima”(44), s tim da njihova ponašanja ne oblikuju više samo nastojanja za moći već i spominjane “kulturne sklonosti, srodnosti i razlike.”(44) U skladu s tim one “sve više određuju svoje interese služeći se civilizacijskim pojmovima. Surađuju i udružuju se u savezništva s državama koje imaju sličnu ili istu kulturu.”(52) Ovdje je Huntington donekle točniji negoli maloprije. Sastav raznih gospodarskih asocijacija: Europske Uniju, CEFTA-e, EAEC-a, MERCOSUR-a itd. mu daju za pravo.

Kažem, donekle jer istina je da želja srednjoeuropskih zemalja zapadnokršćanske tradicije da se priključe EU nosi sa sobom i crtu “kulturnih sklonosti i srodnosti”, no, pritom ne treba zaboraviti ko-

liko je presudan ekonomski faktor u nastojanju tih srednjeeuropskih zemalja. Te *nerazvijene* ili *srednje razvijene* zemlje se na taj način pokušavaju priključiti onim *razvijenima*.

Predviđajući da se "politička i gospodarska svrstavanja neće uvijek poklapati s kulturom i civilizacijom" (162), i pružajući nam primjer francusko-turskog saveza protiv Habsburgovaca 1536, Huntington ipak ne sumnja u to da će se ona prilagoditi oblicima novog doba. Iz svega, Huntington izvlači zaključak da je u tome "novom svijetu lokalna politika politika nacionalnog, a svjetska politika postaje politika civilizacija." (44) Na prvi dio zaključka prigovora nema. Na lokalnoj razini nacionalni interesi jesu realnost. No, teza da "svjetska politika postaje politika civilizacija", previše je isforsirana jer ona ima prizvuk takve homogenosti civilizacija da jednostavno shematizira sve buduće postupke zemalja pripadnica pojedinih civilizacija.

Huntington u naporima raskoljenih i podvojenih društava da prekorače iz jedne u drugu civilizaciju ne vidi mogućnosti za uspjeh. Da bi neka podvojena zemlja uspješno preinačila svoj civilizacijski identitet ona bi morala ispuniti tri uvjeta: političko-gospodarska elita mora usrdno podržavati taj potez; javnost mora biti voljna da se pomiri s promjenom identiteta; dominantni elementi u civilizaciji-domaćinu moraju biti skloni prihvatiti obraćenika (175-176)

U današnje doba, kad su kulturni identiteti postali glavna crta opredjeljivanja, ispunjavanje sva tri navedena uvjeta, po autoru, praktički je nemoguće. Kako raskoljenim društvima, kojeg sačinjavaju "skupine iz dviju ili više civilizacija" (175) između kojih su velike snage razdvajanja, tako i podvojenim društvima, koja imaju "jednu prevladavajuću kulturu koja je smješta u jednu civilizaciju" (175), ali koju bi njezini lideri htjeli priključiti drugoj civilizaciji. U skladu s time države se "naravno" počinju okupljati oko stožernih zemalja svojih civilizacija tamo gdje one postoje. U Europi to se okupljanje vrši oko Europske Unije, pod njemačko-francuskim političkim vodstvom. Sa slomom Sovjetskog Saveza postavilo se pitanje gdje je istočna granica Europe. Za autora, ta je granica, ispravno, "ondje gdje završava zapadno kršćanstvo te počinju pravoslavlje i islam." (200) Mora se priznati da je to uistinu granica koja zatvara jedan *kulturni krug* i da sastav zemalja članica EU taj pristup i potvrđuje. Takva bi "zapadnokršćanska" EU imala primaran zadatak da apsorbira sve zemlje "koje su nekoć činile dio zapadnog kršćanstva" (200) (što ona, međutim, za sada ne čini). S druge strane, to ograničeno proširenje zapadnoeuropskih institucija na povijesne zemlje zapadnog kršćanstva bi, po autoru, trebalo ujedno biti i jamstvo Rusiji da će ono isključiti Srbiju, Bugarsku, Rumunjsku itd., te da će naglasiti ulogu Rusije kao stožerne zemlje pravoslavlja. Tako bi Rusija stvorila blok s pravoslavnom jezgrom pod njezinim vodstvom i okolni tampon od razmjerno slabih islamskih država kojima će dominirati.

Stožernu državu Istočne Azije autor vidi u Kini, čiji brz gospodarski razvoj, ide ruku pod ruku s vojnim i političkim. Usto, "smanjivanje zapadnog gospodarskog prisustva u Kini poslije događaja na Trgu Tienamen..., stvorilo je mogućnost i poticaj prekomorskim Kinezima da se okoriste svojom zajedničkom kulturom i osobnim vezama te da snažno ulažu u Kinu. Posljedica toga bilo je znatno širenje ukupnih gospodarskih spona među kineskim zajednicama" (213)

Tako bi Kina, u posthladnoratovskom razdoblju, imala dva cilja: da postane predvodnik kineske kulture i da ponovno zauzme svoj povijesni položaj. (211)

Islamskom svijetu pak, po Huntingtonu, velik je problem nepostojanje stožerne države, kao i nepojivost nacionalne države s vjerom u vrhovnu vlast Allaha. Razlog tome on vidi u drugačijoj strukturi vrijednosti u muslimana, koja je suprotna od one zapadne. Naime, u muslimana su "dvije temeljne, izvorne i stalne strukture bile obitelj, klan i pleme s jedne strane, te jedinice kulture, vjere i carstva u sve većoj mjeri na drugoj." (218) Plemena su bila stožerni čimbenik u politici arapskih država" i shodno tome nacionalna država nije mogla pustiti korijena, a njena najveća vezivna snaga bio je islam.

Tako nam Huntington prikazuje formiranje četiri buduća suprotstavljena civilizacijska bloka. No, u toj svojoj konstrukciji autor baš i nije bio uvjerljiv, a najveću bismo joj manu našli u pretpostavci apsolutne identifikacije država sa svojim civilizacijskim blokom i bespogovornog jedinstva unutar civilizacija. Dok je novca i profita o svemu se dade raspravljati, Pa i o "civilizacijskom jedinstvu". Primjer poslovne suradnje Europe s nekim uistinu fundamentalističkim islamskim režimima, kao što je to npr. Libija, te dijametralno suprotan pristup SAD prema istima, ne govore u prilog pretpostavljane "civilizacijske" homogenosti.

“Zapadnjačka univerzalistička nastojanja sve više dovode Zapad u sukobe s ostalim civilizacijama, najviše s islamom i Kinom; na lokalnoj razini, ratovi uz razdjelnice civilizacija, najčešće među muslimanima i nemuslimanima, dovode do okupljanja bliskih zemalja, prijete širom eskalacijom, pa i do napora stožernih zemalja da spriječe takve ratove”(37)

“Jedini među civilizacijama Zapad je imao značajan i ponekad razoran utjecaj na svaku drugu civilizaciju”(227) Činjenica koja je u glave mnogih pripadnika nezapadnjačkih društava koja su okupila tu moć Zapada, usadila i osjećaj poštovanja i osjećaj mržnje. Poštovanja zbog općinjenosti snagom Zapada, i mržnje jer je ta moć uništavala i materijalne i duhovne resurse njihova društva. “Slom komunizma pogoršao je taj nesklad tako što je u Zapadu učvrstio uvjerenje kako je njegova ideologija demokratskog liberalizma doživjela sveopću pobjedu i prema tome da je njezina vrijednost univerzalno potvrđena”(228) No, sada ojačana nezapadna društva se žele osloboditi svake vrste zapadne prevlasti, a kako “u politici zajednički neprijatelj stvara zajednički interes” logični saveznici su postali “islamska i kineska društva koja Zapad vide kao svog protivnika”(230) Autorov osjećaj za realpolitik, što smo spomenuli u prvom poglavlju, se i ovdje potvrđuje. Huntington dalje ispravno navodi dvije crte suprotstavljanja koja dijele Zapad na jednoj, te navedena nezapadnjačka društva koja su sve prisutnija u međunarodnim aktivnostima, na drugoj strani. Te crte sukoba su: 1. politika zabrane širenja nuklearnog, kemijskog i biološkog oružja, 2. promicanje zapadnjačkih političkih vrijednosti i ustanova(230)

U prvom slučaju nezapadnjački narodi vide zapadnjačke pokušaje neširenja oružja za masovno uništenje kao sredstvo “u službi interesa zapadne hegemonije.”(236) Njima bi pak, ta oružja dala mogućnost da uspostave “dominaciju nad ostalim državama u svojoj civilizaciji i regiji i, drugo, dala bi im sredstvo kojim bi mogli odvratiti uplitanje Sjedinjenih Država ili drugih vanjskih sila u njihovu civilizaciju”(231). Stoga nije slučajno da je širenje tog naoružanja upravo ona točka gdje je “konfucijansko-islamska veza bila najšira i najkonkretnija.”(233)

U drugom slučaju, “rastuća ekonomska snaga azijskih zemalja čini ih sve manje podložnima zapadnim pritiscima u pogledu ljudskih prava i demokracije”(241) što se i dalo vidjeti na Svjetskoj konferenciji UN o ljudskim pravima u Beču u VI. 1993 koja je završila s radom bez ikakvih značajnijih odluka, upravo zahvaljujući opstrukciji sudionika kongresa iz Azije. Da zapadnoeuropska liberalna demokracija i nije model kakvog bi nezapadnjačka društva u ovom trenutku bila voljna prihvatiti pokazuje nam i činjenica da se do 1990-ih većina promjena u demokratskom smjeru zbila “u državama koje ispovjedaju ili gdje postoji značajan kršćanski utjecaj.”(239) Forsiranje i nametanje ovog modela drugima, kao i svako drugo prisilno nametanje, moglo bi rezultirati samo pogoršavanjem odnosa i mogućim sukobima.

Do većih sukoba između civilizacija, po autoru, već je došlo u dva navrata. Prvi slučaj bio je sovjetsko-afganistanski rat 1979-89, koji se završio porazom Sovjeta a kojeg je Zapad smatrao pobjedom zapadnog svijeta. No, muslimani su ga smatrali pobjedom islama, i za njih je taj rat bio civilizacijski iz jednog jednostavnog razloga- muslimani su ga “posvuda shvatili kao takvog i okupili se protiv Sovjetskog Saveza.”(305) Drugi veliki civilizacijski sukob bio je Zaljevski rat. Taj rat je bio civilizacijski rat “zato što je Zapad vojno intervenirao u muslimanskom sukobu.”(305) Kako bi dokazao da je u ovom slučaju uistinu posrijedi bio “civilizacijski rat”, u čemu mu smeta činjenica da je dio islamskih zemalja bio na strani Zapada, Huntington nastoji protutežu pronaći u tome što je “arapsko i muslimansko javno mišljenje bilo od početka premoćno protuzapadno”(305), a usto, “muslimansko definiranje tog rata kao sukoba Zapada s islamom pridonijelo je smanjenju ili obustavi antagonizama u muslimanskom svijetu.”(307)

No, ovdje se zanimljivo osvrnuti na jednu drugu činjenicu, a to je da su muslimani koji “čine oko 1/5 stanovništva svijeta, 1990-ih bili umiješani u nasilne sukobe između skupina daleko više nego narod svake druge civilizacije.”(315) I prosječni koeficijent snaga i vojnih aktivnosti muslimanskih zemalja bili su dva puta veći od pokazatelja za kršćanske zemlje, a brojkama potvrđuje da su muslimanske države vrlo sklone sili kao ključu u rješavanju sukoba npr. čak 53% sukoba su muslimani rješavali silom, dok su SAD to isto činile u svega 18% slučajeva.(318) Gdje leže uzroci islamske sklonosti sukobu: da li u neposrednoj fizičkoj blizini suparnika, da li u vlastitoj “neprobavljivost” ka ikojoj drugoj civilizaciji, da li u dugoj podređenosti Zapadu, odsutnosti stožerne države u islamu ili pak demografske eksplozije(323) teško je odgovoriti. Ono što možemo konstatirati jest to da od sa-

mog postanka islama u VII st., koegzistenciju islama i kršćanstva čini povijest ratova, sukoba, nemira ili u najbolju ruku "hladnog mira". I danas u XX st. dolazi do povećavanja napetosti na relaciji islam-Zapad, i kada Huntington odgovara na pitanje u čemu je bit ovih sukoba on konstatira da "temeljni problem Zapada nije islamski fundamentalizam. Problem je islam drukčija civilizacija čiji je narod uvjeren u nadmoćnost vlastite kulture i opsjednut zaostajanjem svoje moći."(269)

Na drugoj strani, "gospodarski razvoj Azije i sve veće samopouzdanje azijskih društava narušavaju međunarodnu politiku na najmanje tri načina: omogućuje jačanje azijskih vojnih potencijala; pojačava intenzitet sukoba azijskih društava i Zapada (SAD); jača kineski utjecaj u regiji."(270) "Potkraj osamdesetih i početkom devedesetih godina odnosi između Sjedinjenih Država i azijskih zemalja bili su obilježeni sve većim antagonizmom, a sposobnost Sjedinjenih Država da prevladaju u tim sporovima se smanjuje."(273) Koga Huntington vidi ovdje kao "stožernu državu civilizacije"? Po njemu, "povijest, kultura, tradicije, veličina, gospodarska dinamičnost i predodžba o sebi potiču Kinu da preuzme hegemonistički položaj u Istočnoj Aziji."(283) Ne videći da su SAD u stanju organizirati uspješnu koaliciju protiv Kine, te imajući u vidu "povijest, kulturu i realnosti moći" tog područja autor smatra da će Azija radije "odabrati mir i hegemoniju"(294) Kine, negoli eventualni sukob.

Bit Huntingtonove teorije je ovdje skroz ogoljena. Iako je svjestan činjenice da su zapadnjačka univerzalistička nastojanja jedan od bitnih faktora zategnutih odnosa Zapada i "mnogih nezapada", ili točnije, kineskog i islamskog svijeta, autor ipak jačanju i uzdizanju potonjih pridaje određenu negativnu notu videći u tome potencijalnu opasnost za Zapad. Shodne tome Zapad se mora organizirati i ujediniti svoje snage kako bi "spreman dočeka buduću razvoj događaja". Zapad mora odrediti teritorij svoje "civilizacije", pri čemu u Europi srednjoeuropske zemlje ne bi trebale igrati ništa drugo doli nekakav zapadnoeuropski cordon sanitaire, kako bi nova blokovska natjecanja i suprotstavljanja mogla započeti iznova, ovaj put pod civilizacijskim ruhom. Za Huntingtona su pritom SAD i Europska Unija (EU) nerazdvojni partneri, životno ovisni jedan o drugome.

No, da li su interesi "Zapada" ujedno i pojedinačni interesi kako SAD, tako i EU, i koliko je tko kome tu potrebniji? Za razliku od SAD koja će u budućnosti na istočnoazijskom području u Kini imati svog velikog suparnika, EU tu nema ni izbliza sličnih problema. Ne sumnjam pritom da bi SAD pomoć i podrška EU bili od velike pomoći.

Drukčiji stvari stoje što se tiče islamskog svijeta, koji predstavlja suparnika i jednima i drugima, s tim da će Europa, dođe li do sukoba mnogo konkretnije osjetiti posljedice istih. Potencijalni sukobi Europe i dijela islamskog svijeta su mogući ponajviše zbog toga što suprotstavljenost ovdje nije na ekonomskim, već na ekspanzionističkim temeljima islamskog fundamentalizma. No, težinu situacije ne bi trebalo, poput Huntingtona, precjenjivati. Njegov scenarij kao da već vidi početak općeg džihada. Određenih lokalnih sukoba bi moglo biti, kao i pojačanog terorizma, no opći sraz islama i Europe teško je zamisliv.

Ne mogu se pritom oduprijeti osjećaju da je Huntingtonu "zapadna civilizacija", uobličena u američko-europskom savezu, neophodno potrebna kao sredstvo pomoći SAD u njihovom sve težem očuvanju statusa "svjetskog policajca", pa se s tom svrhom traže "vanjski neprijatelji" kako bi se postigla unutarnja homogenost "srodnih" civilizacija.

Zanimljivo se prisjetiti na kraju i jedne ne tako davne knjige Z.Brzezinskog, "Izvan kontrole", koji, za razliku od Huntingtona, EU ne vidi kao vjernog i odanog saveznika SAD na braniku "zapadne civilizacije", koliko kao jakog američkog ekonomskog konkurenta i njenog mogućeg nasljednika. Ekonomski odnosi EU i SAD govore prije u prilog tome, negoli u prilog "sukobu civilizacija".

"Opstanak Zapada ovisi o tome hoće li SAD učvrstiti svoj zapadni identitet i hoće li Zapadnjaci prihvatiti svoj identitet kao jedinstven, ali ne i univerzalan, i hoće li se ujediniti da ga sačuvaju od izazova nezapadnjačkih društava. Izbjegavanje svjetskog rata civilizacija ovisi o tome hoće li svjetski vođe prihvatiti multicivilizacijsku narav svjetske politike i hoće li surađivati na njezinu održavanju."(37)

I ovdje je Huntington pupčano vezao opstanak zapadne civilizacije, time i Europe, uz opstanak SAD. Činjenica jest da je SAD suočen s pitanjem svog budućeg identiteta. Izazov koje je i demografski i kulturni. Naime, Hispanci bi sa 10% sveukupnog stanovništva SAD 1995. za svega 50 godina mogli činiti čak 25%, dok bi postotak nehispanskih bijelaca pao sa 74% na čak 53%(254) Usto,

njihova asimilacija s anglo-saskim sistemom vrijednosti na kojem počiva američko društvo praktički da i ne postoji. Pritom, ne treba izostaviti i crno stanovništvo SAD. U slučaju neuspjeha, SAD bi mogle postati raskoljeno društvo, čiji bi gubitak unutarnje kohezije, bez sumnje, imao odraza i na ekonomsko-političku moć SAD. No, zašto bi taj pad američke moći utjecao na položaj Europe?

Useljeničku ugroženost koju SAD vide kao hispanšku, Europljani vide kao arapsku. Suočeni s visokom stopom muslimanskog demografskog prirasta i njihovom otpornošću na asimilaciju Europa se našla suočenim s istim problemom kao i SAD. Možda čak i još težim- muslimani, za razliku od hispanaca, nemaju nikakvih dodirnih točaka sa društvom koje im je pružilo utočište. U skladu s tim “u Zapadnoj Europi antisemitizam usmjeren prema Arapima u velikoj je mjeri zamijenio onaj protiv Židova.”(428) Politički vođe nisu ostali nijemi na taj trend. Huntington ovdje realno zaključuje da “nije riječ o tome hoće li Europa biti islamizirana ili će se Sjedinjene Države hispanizirati. Posrijedi je hoće li Europa i Amerika postati raskoljena društva koja će obuhvatiti dvije izražene i uvelike udaljene zajednice iz dviju različitih civilizacija, što pak ovisi o broju useljenika i o stupnju u kojem će biti asimilirani u zapadne kulture što prevladavaju u Europi i Americi.”(252) Raskoljenost bi za obje države značila siguran pad moći u međunarodnim okvirima. No i ovdje autor opet spekulira kako opstanak Zapada “ovisi i o tome hoće li Zapadnjaci prihvatiti svoj identitet kao jedinstven, ali ne i univerzalan, i hoće li se ujediniti da ga sačuvaju od izazova nezapadnjačkih društava.”(37) Odricanje od ideje univerzalnosti zasigurno bi bio najpametniji mogući korak koji bi Zapad mogao učiniti i kojim bi istovremeno stabilizirao svoj položaj i izgladio dio sukoba sa nezapadnim svijetom, iziritiranim upravo tim zapadnjačkim univerzalističkim težnjama. No što bi pritom trebalo značiti ujedinjenje Zapada kako bi ono sačuvalo svoj identitet od “izazova nezapadnjačkih društava”? Koji su ti izazovi? Huntington, kao da daje naslutiti da oni nisu samo kulturalne prirode.

Pri kraju valjalo bi se osvrnuti i na autorova viđenja minulih zbivanja na prostoru bivše Jugoslavije, koje on najčešće navodi kao primjere kojima potkrepljuje teze iznesene u knjizi. Krenimo od zadnjih godina Jugoslavije. Vrlo je zanimljivo vidjeti kako Huntington, koji u cijeloj svojoj knjizi naglašava komponentu “civilizacijske različitosti” na nju odjednom zaboravlja kada govori o Jugoslaviji.

Po njemu se, nakon pada komunističkih režima u SSSR-u i Jugoslaviji ljudi “više nisu mogli identificirati kao komunisti, sovjetski građani ili Jugoslaveni pa su im očajnički bili potrebni novi identiteti.”(322) No, čemu potraga za novim identitetima, kad stari identiteti nikada nisu ni bili izbrisani, a onaj jugoslavenski nikada nije ni zaživio. Ta, tokom cijele svoje sedamdesetogodišnje povijesti najakutniji problem koji je mučio Jugoslaviju, i onu kraljevsku i onu komunističku, bio je upravo taj kako da riješi nacionalno pitanje koje je stalno ugrožavalo sam integritet zemlje. Usto, 1971 g. kada je Jugoslavija bila u zenitu svoje moći samo se 273.000 ljudi izjasnilo Jugoslavenima, identificirajući se na taj način s postojećom državnom tvorevinom.

I ne samo to. Huntington čak tvrdi da se Jugoslavija možda i mogla očuvati, da nije bilo pogreške elite na vlasti, koja je trebala organizirati izbore na državnom nivou, čime bi prisilila političke čelnike da se natječu “za vlast u centru” što bi rezultiralo nastojanjima istih da pokušaju “razraditi multietničke i multicivilizacijske pozive biračkom tijelu”. “Umjesto toga izbori su bili isprva organizirani na republičkoj osnovi, što je političkim vođama dalo neodoljiv poticaj da vode kampanju protiv centra, da apeliraju na etnički nacionalizam i da promiču neovisnost svojih republika.”(322)

One koji su 1990 g. dočekali u Hrvatskoj ili Sloveniji autor bi teško mogao uvjeriti u svoj stav. Bez obzira na kojoj razini da su izbori bili održani, pobjedila bi isključivo ona stranka, koja bi za svoju republiku tražila najšire kompetencije. “Nacija” je već bila odnijela pobjedu, a hegemonistički koraci Srbije samo su je uvjerali u opravdanost vlastitog stava. Niti pokušaji svjetskih krugova da održe Jugoslaviju nudeći modele labave federacije ili konfederacije, kao i ulazak u EEZ, te veliku novčanu pomoć, nisu se pokazali pravim mamcem.

Netočna je i autorova tvrdnja da je raspad Jugoslavije počeo 1991. “kada su se Hrvatska i Slovenija krenuli prema nezavisnosti.”(345) Kretanje prema nezavisnosti ovih dviju republika predstavljalo je samo konačnu etapu raspada Jugoslavije, koje je de facto počelo nakon Titove smrti, a svoju kulminaciju je doživjelo rušenjem pokrajinskih vlada Kosova i Vojvodine, te rušenjem republičke vlade Crne Gore tj. rušenjem Ustava iz 1974. Sve što je potom slijedilo bila je samo lančana reakcija na pokrenuti proces.

Nakon što je zaboravio na "civilizacijski identitet" kada piše o zadnjim danima Jugoslavije, on autoru postaje ključan kada piše o događajima koji su potom uslijedili. Tako je odgovor Zapada na korake Slovenije i Hrvatske bio određen njemačkim odgovorom, koji je pak bio "velikim dijelom određen katoličkom vjerom", pri čemu su "bavarski mediji odigrali osobito presudnu ulogu u razvijanju njemačkog javnog osjećaja u prilog priznanju."(345) No, odgovor Zapada nije bio određen, već nametnut njemačkim odgovorom, s kojim su se Francuska i Velika Britanija vrlo teško pomirile.

No, ta "zapadna potpora" Hrvatskoj nikada nije bila ni tako jednoglasna, ni tako čvrsta kako bi se to dalo zaključiti iz Huntingtonova teksta, i ona nikada nije "uključivala neobaziranje na etničko čišćenje i kršenje ljudskih prava, za što su redovno bili žigosani Srbi". Zapad se tobože nije obazirao ni na masovna hrvatska kršenja embarga UN na naoružanje, a Hrvatska je uz dozvolu SAD i Njemačke pokrenula ofanzivu na "Srbe u Krajini, koji su ondje živjeli stoljećima, i protjerala stotine tisuća Srba u progonstvo u Bosnu i Srbiju."(346-347) Stav zapadnoeuropski institucija po tom pitanju teško da bi mogao poduprijeti Huntingtonov stav.

Kao najvažniji faktor koji je i doveo do "međucivilizacijskih sukoba" u Jugoslaviji autor navodi demografsku promjenu do koje je došlo na Kosovu. Naime, dok je 1961 g. na Kosovu bilo 24% Srba, njihov je udio 1991 g. pao na samo 10% Demografski pad Srba su pratile i istinite i izmišljene priče o nedaćama i teškom životu Srba, što nije ostalo bez odjeka u Srbiji, gdje je 1986 g. 200 vodećih srpskih intelektualaca izdalo deklaraciju u kojoj se zahtijevalo "zaustavljanje genocida nad Srbima na Kosovu. ..Sve je to probudilo srpski nacionalizam i Milošević je shvatio priliku koja mu se pružila."(321)

"Srpske bojazni i nacionalizam dodatno su pojačale i demografske prilike u Bosni, u kojoj je broj Srba pa sa 43% u 1961 g. na 31% 1991 g."(321) No, da emografski čimbenik, kolikogod on imao svoju težinu, nije bio i jedini koji je utjecao na sukobe morao je priznati i sam autor kada navodi da, iako, "promjene demografske ravnoteže i nagli rast broja mladih ljudi na 20% i više objašnjavaju mnoge međucivilizacijske sukobe kasnog XX st."(321-322), one ne mogu objasniti sukob Hrvata i Srba. On taj sukob ispravno pripisuje povijesnim faktorima, ali odmah potom sasvim netočno upada u novu grešku navodeći da "su oba naroda živjela razmjerno mirno zajedno sve dok hrvatski ustaše nisu krenuli ubijati Srbe u II. svjetskom ratu."(322) Autor ovdje previđa da taj život baš i nije bio tako miran. Već davno prije 1941, hrvatsko-srpski sukobi, koji su u zadnjoj četvrtini 19 st. već dobili svoje obrise, u potpunosti su se zaoštrili nakon osnivanja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1.XII.1918, da bi finale došlo sa užasavajućim međusobnim obračunima tijekom II. svjetskog rata.

Zasigurno najnapadanija autorova izjava je bila ona da je rat u Bosni bio "rat civilizacija". Tri primarna sudionika potjecala su iz različitih civilizacija i ispovijedala različite vjere. Uz jednu djelomičnu iznimku, sudjelovanje sekundarnih i tercijarnih aktera slijedilo je točno civilizacijski model."(353) Tako su na sekundarnoj razini i Hrvatska i Srbija pružile pomoć svojim sunarodnjacima, dok je pak Europa "pružila podršku" Hrvatskoj, pravoslavni svijet (osobito Grčka i Rusija) Srbiji, dok je "najšire i najdjelotvornije civilizacijsko svrstavanje bilo je okupljanje muslimanskog svijeta u korist bosanskih muslimana."(349)

Tvrditi da je rat u Bosni i Hercegovini bio "rat civilizacija" ne samo da predstavlja simplificiranje, nego i neshvaćanje onoga što se zbilo na ovim prostorima. Rat u BiH je izbio samo i jedino kao čista velikosrpska agresija nošena željom za osvajanjem što većeg komada bosansko-hercegovačkog teritorija. Tu ocjenu ne briše ni činjenica što je u kasnijem razvoju situacije i faktor kulturnih razlika odigrao svoju ulogu, te je doveo do toga da danas u BiH de facto svatko želi na svoju stranu.

Ono što je kod Huntingtona vidljivo kada piše o događajima koji su se zbili na tlu bivše Jugoslavije dvije su činjenice: prvo, ne poznaje posebno završenu povijest ovih krajeva, što je mana ne samo njega već i mnogih drugih zapadnjačkih povjesničara i političara, te na temelju tog površnog poznavanja izvodi dalekosežne zaključke; drugo, bez obzira na brojne kulturne različitosti koje su prisutne na ovim područjima, i koje zasigurno igraju svoju ulogu u procesima koji se odvijaju, Huntington ipak sve to simplificira i pokušava sva zbivanja objasniti svojom jednostranom civilizacijskom shemom koja svakoj od strana bezrezervno pribavlja podršku pripadajuće joj civilizacije. Koliko u tome griješi najbolje se može vidjeti na primjeru Hrvatska.

Što bi na kraju, ukratko, mogli reći o Huntingtonovom “Sukobu civilizacija”? Knjiga, bez sumnje, ima svojih dobrih i stavova i primjedbi na koje bi trebalo obratiti pažnju i o kojima bi trebalo dublje promisliti. Osobito kad je u pitanju “realpolitika”. Kad autor govori o novim izvorima identiteta u današnjem svijetu, o povratku autohtonosti širom svijeta (osobito onog nezapadnjačkog) on samo govori o trendu koji je prisutan u svijetu i u kojem je “identitet” bitna točka (ne)prepoznavanja. Postavkama da društva koja imaju kulturnih bliskosti počinju surađivati među sobom, i da međunarodna zajednica postoji samo kada države imaju “zajedničke interese i vrijednosti” ne bi mogli naći zamjerke. Da uzroci sraza između civilizacija, osim standardnih, mogu uključivati i kulturni sadržaj i da zapadnjačka univerzalistička nastojanja sve više dovode Zapad u sukobe s ostalim civilizacijama, nisu stajališta koja bi mogli ocijeniti netočnima.

Kad govori o zbivanjima i trendovima na lokalnoj razini, Huntington puno bolje pogađa bit stvari nego kad se bavi trendovima na svjetskoj razini. Za njega se “kulturna srodnost”, prisutna na lokalnoj razini, i izražena u oblicima gospodarskih integracija i drugih oblika suradnje, na svjetskoj razini utjelovljuje u liku “civilizacije”.

“Civilizacija”, zapadna, kineska, islamska, pravoslavna itd. nije ništa drugo doli novi svjetski blok, koji je zamjenio one stare, ideološke. Tako se u novom ruhu svjetski sukobi nastavljaju dalje. No, osnovnu pogrešku Huntington radi uniformirajući te blokove. Podjele unutar njih su vrlo žive i upravo one onemogućavaju globalne sukobe civilizacija. Svaka od članica “civilizacije” vođena je prvenstveno svojim interesima, jer malo će koja država žrtvovati svoje individualne interese na račun dobrobiti neke apstraktne “civilizacije”. A upravo ta uniformiranost Huntingtonu služi kao temelj za njegove spekulacije, u koje, bombardirajući nas nizom primjera i statističkih tablica, nastoji uvjeriti.

Ante Birin

Kvetoslava Kučerová: *Hrvati u Srednjoj Europi*

Zagreb, 1998.

Hrvatski je narod poznati iseljenički narod, čije je stoljetno iseljavanje iz matične domovine uslijed različitih povijesnih nevolja dovelo do toga da su zbirni kvantitativni pokazatelji o hrvatskoj dijaspori u Europi i u svijetu danas približno ekvivalentni statističkim pokazateljima o broju Hrvata koji žive u domovini. Među hrvatskim iseljeništvom koje potječe iz ranijih razdoblja naročito su značajne brojne hrvatske narodne/manjinske zajednice i ogranci u okolnim zemljama na prostoru srednje Europe. Njihovi su pripadnici potomci Hrvata koji su bili dionici raseljavanja uslijed osmanskih pustošenja hrvatskih zemalja u 16. stoljeću, a to je bilo vrijeme u kojem je došlo do nesumnjivo najveće i najznačajnije pojedinačne masovne migracije Hrvata u prošlosti. Najpoznatiji među njima, gradišćanski Hrvati, plijenili su pozornost istraživača i drugih zainteresiranih osoba, pa je, osobito u posljednjih stotinjak godina, nastalo rzmjerno mnogo historiografskih i drugih prinosna posvećenih njihovoj povijesti, životu, kulturi i drugim aspektima njihova bivanja u povijesnom trajanju. O drugim hrvatskim zajednicama na prostoru srednje Europe – u Donjoj Austriji, Moravskoj, nekadašnjim unutarjoaustrijskim zemljama, Slovačkoj, Mađarskoj, Rumunjskoj i drugdje – pisalo se znatno manje. Izostajao je i kvalitativan znanstveni pokušaj njihova istraživačkog povezivanja i vrednovanja u jednom sustavnom i cjelovitom pogledu na povijesnu problematiku hrvatskih manjina u srednjoj Europi. Ne upuštajući se u izazove istraživačkog povezivanja takve naravi, dosadašnji su se autori uglavnom zadovoljavali partikularnim pristupom, tj. rasvijetljavanjem specifične problematike pojedinih zajednica.

Na tragu nastojanja za objedinjavanjem spoznaja o hrvatskim narodnim/manjinskim zajednicama u srednjoj Europi pojavila se monografija *Hrvati u Srednjoj Europi* koju je napisala Kvetoslava Kučerová, znanstvenica iz Slovačke. Hrvatsko izdanje nastalo je na podlozi njezine knjige *Chorváti*

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJESTINST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RAD OVI 31

ZAGREB 1998.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Stipe Botica

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Matićka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 158, fax. 385 1/ 6156 879

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5.X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Naslovna stranica

Iva Makvić

Prijevod sažetaka

Marina Denona-Krsnik

Kompjutorski slog i prijelom

DENONA d.o.o., Garićgradska 6, Zagreb

Tisak

KRATIS, Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u travnju 1999. godine

Naklada

300 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949.75

RADOVI 31

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. - Zagreb
: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1998.

– 340 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X